

УДК 37.035.6

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА УЧНІВ ПЕРШИХ КЛАСІВ

Філімонова Т.В.,
аспірант кафедри дошкільної педагогіки
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті розглянуті психолого-педагогічні засади організації наступності в національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку та учнів перших класів. Розкрито сутність поняття «наступність». Сформовані завдання національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку та учнів початкової школи, які мають інтегруватися зі змістом освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти та освітніми галузями Державного стандарту початкової загальної освіти.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, наступність, Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової загальної освіти.

В статье рассмотрены психолого-педагогические основы организации преемственности в национально-патриотическом воспитании детей старшего дошкольного возраста и учащихся первых классов. Раскрыта сущность понятия «преемственность». Сформированы задачи национально-патриотического воспитания детей дошкольного возраста и учащихся начальной школы, которые должны интегрироваться с содержанием образовательных линий Базового компонента дошкольного образования и образовательными областями Государственного стандарта начального общего образования.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, преемственность, Базовый компонент дошкольного образования, Государственный стандарт начального общего образования.

Filimonova T.V. PSYCHOEDUCATIONAL BASES OF THE ORGANIZATION OF CONTINUITY IN THE NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE AND ELEMENTARY STUDENTS

The psychoeducational principles of continuity in the national-patriotic education of preschool children and pupils of the first classes are considered in the article. The essence of the concept of "continuity" is explained. The tasks of national-patriotic education of preschool children and elementary school students who have integrated with the content of educational lines of Basic component of preschool education and educational sectors of the State standard of primary education are framed.

Key words: national-patriotic education, continuity, the Basic component of preschool education, State standard of primary education.

Постановка проблеми. На сьогодні питання здійснення наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти набули в педагогічній практиці особливої актуальності, зміст якої полягає в тому, що нове, змінюючи старе, зберігає в собі його елементи. Наступність розглядається як один із принципів неперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність наступності в роботі пов'язаних між собою ланок освіти обґрунтовано в працях Платона, Арістотеля, Сократа, Демокріта, Т. Кампанелла, Ф. Рабле, Т. Мора, Я.-А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, К. Ушинського, Л. Шлегер, Є. Тихеевої, О. Усової. порушена проблема не залишила байдужими і українських педагогів початку ХХ ст. (Н. Лубенець, Т.Г. Лубенця, С. Русову).

Проблема забезпечення наступності між дошкільною й початковою шкільною освітою є актуальною, а її аспекти дослід-

жують Л. Айдарова, А. Богуш, В. Боднар, Я. Вільчковський, Г. Григоренко, О. Кононко, Ю. Косенко, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Поніманська, О. Савченко, Т. Степанова, І. Шапошнікова та ін.

Проблема наступності завжди була в центрі уваги і вітчизняної психолого-педагогічної науки (Б. Ананьев [1], Ш. Ганелін [4], В. Давидов [6], В. Кудрявцев [10], А. Люблінська [14], М. Львів [13]).

Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьев, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, П. Якобсон. Психологічну складову патріотизму досліджують у своїх наукових працях сучасні психологи: І. Бех, А. Богуш, М. Боришевський, В. Котирло.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити психолого-педагогічні засади організації наступності в національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку та учнів перших класів.

Виклад основного матеріалу. Розуміючи важливість наступності виховання та навчання дітей у дитячому садку й школі, Н. Лубенець у праці «Дошкільне виховання та народна школа» вказувала на своєрідність кожної із цих ланок освіти: «Дитячий садок зовсім не школа. Діти дошкільного віку потребують сімейних обставин. Ідеальне сімейне життя – ось підґрунтя, на якому мають ґрунтуватися всі прагнення дитячого садка» [11, с. 7]. Н. Лубенець важливе значення надавала неперервності, наступності дитячого садка та школи, єдності зусиль вихователів і вчителів щодо навчання та виховання дітей. Погляди педагога не втратили своєї актуальності й на початку XXI ст.

Т. Лубенець у праці «Дитячі осередки» наголошував на необхідності включення дитячих садків до системи освіти: «У такій величезній та відповідальній справі потрібна не випадкова й у більшості випадків погано організована добродійність, а свідомо та обов'язкова суспільна турбота» [12, с. 13].

Дошкільне виховання С. Русова бачила містком, що перекидається між школою й родиною. Педагог вважала, що в дитячому садку необхідно утворити «таку атмосферу, в якій могли б вільно розвиватись усі здібності дитини, всі її добрі почуття і нахили». Коли дитячий «ранок» проходить за несприятливих обставин, дитина виростає слабкою, із хистою волею й небезпечними нахилами, що є проблемами школи.

Видатний психолог Д. Єльконін підкреслював невід'ємний зв'язок старшого дошкільного і молодшого шкільного віку, з'єднував їх в «єдину епоху людського розвитку, яка називається дитинством».

Одним із найважливіших завдань, які визначає Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», є забезпечення неперервності освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні [7, с. 9]. Забезпечення неперервності педагогічного процесу стосується, перш за все, двох суміжних освітніх ланок – дошкільної й шкільної.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, в оновленій програмі «Впевнений старт» та Державному стандарті початкової загальної освіти визначається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання в майбутньому житті.

Проблема наступності розглядається також і в Національній доктрині розвитку освіти, яка покликана визначити шляхи розвитку освіти в Україні на першу чверть XXI століття. Відповідно до даного документу держава повинна забезпечувати наступність і безперервність освіти. Усім громадянам України, незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання й стану здоров'я, забезпечується рівний доступ до якісної освіти. Реалізація цього права передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, гнучке врахування демографічних, соціальних, економічних змін. Безперервність освіти реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних вікових етапах [15, с. 6].

Поняття «наступність» використовується в різних науках, а саме: педагогіці, психології, соціології, філософії.

Філософи визначають наступність як найважливіший необхідний прояв закону заперечення заперечення. Так, у філософському словнику підкреслюється, що «наступність – це об'єктивний необхідний зв'язок між новим та старим у процесі розвитку, одна з найбільш суттєвих особливостей закону заперечення заперечення...» [17, с. 380].

Цінним є визначення наступності, яке формулює Є. Баллер: «Наступність – це зв'язок між різними ступенями чи етапами розвитку як буття, так і пізнання, сутність якого наявна в збереженні тих чи інших елементів цілого чи окремих сторін його організації за умов зміни цілого як системи, тобто за умов переходу його з одного стану в інший. Пов'язуючи теперішнє з минулим та майбутнім, наступність тим самим обумовлює стійкість цілого» [2, с. 7].

Поняття «наступність» у філософському енциклопедичному словнику визначається як зв'язок між різними етапами, або ступенями розвитку, сутність якого полягає в збереженні тих чи інших елементів цілого чи окремих його характеристик під час переходу до нового стану [18, с. 527].

У педагогічній та методичній літературі існує багато підходів до визначення проблеми наступності. У педагогічному словнику поняття «наступність» розкривається як «зв'язок між етапами процесу розвитку в природі, суспільстві, пізнанні, за якого на кожному наступному етапі зберігаються, відтворюються на новій основі елементи і характеристики попередніх етапів» [9, с. 229].

Процес наступності в національно-патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи на

достатньому рівні не вивчений і потребує змістовного розгляду. Даний процес не менш важливий з урахуванням страшних подій, що відбуваються в країні.

Ураховуючи те, що дошкільне дитинство є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного простору – яскраві, сильні та залишаються в пам'яті на все життя, дуже важливо саме в цьому віці закласти основу у вихованні патріотичних почуттів дитини. Саме в дошкільному дитинстві свідомість людини відкрита навстіж знанням і емоціям. Дитина вчиться відчувати – любити, захоплюватися, цікавитися, переживати, берегти і захищати.

Важливим і психологічно складним періодом у житті дитини є перехідний період від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку. Даному періоду притаманні певні психолого-педагогічні особливості розвитку та формування особистості, які важливо враховувати під час організації наступності в національно-патріотичному вихованні дітей.

Цей період психологи і педагоги визначають як унікальний у психічному становленні людини, оскільки саме тоді закладаються фундаментальні основи розвитку, пробуджуються і змінюються передумови та механізми оволодіння різноманітними видами людської діяльності.

Окремі аспекти психологічного спрямування дітей старшого дошкільного віку присвячені наукові роботи В. Давидова, О. Запорожець, Л. Венгер, Н. Венгер, В. Холмовська, В. Бражас, З. Істоміна, О. Дьяченко, А. Говоркова, Т. Лаврентьева, З. Богуславська, С. Каур та ін.

Особливості організації навчально-виховного процесу з молодшими школярами вивчали наступні психологи: І. Бех, О. Главник, В. Давидов, О. Запорожець, О. Кононенко, С. Ладивір, В. Мухіна, Є. Панько, Т. Піроженко та ін.

Л. Божович зазначає, що зі вступом дитини до школи перебудовується весь хід її життя. «Перехід від дошкільного дитинства до шкільного характеризується вирішальною зміною місця дитини в системі доступних їй соціальних взаємин і всього її способу життя» [3, с. 209].

З. Онишкова у своїх дослідження наголошує на тому, що особливо забезпечується наступність у навчально-виховній роботі з дошкільниками та молодшими школярами в умовах комплексу «дошкільний навчальний заклад – початкова школа», який є характерним для малочисельних сільських населених пунктів; створюється він і в містах [16].

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел із проблеми формування й розвитку особистості дитини під час переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку виділимо наступні зміни: зміна соціального статусу в суспільстві (дошкільник – школяр); зміна провідної діяльності (гра як провідна діяльність дошкільника поступається місцем навчання); високий рівень пізнавальної активності; відбувається усвідомлення суспільної значущості праці дорослих; виділення функцій керівництва та навчання дорослого щодо дитини; виділення свого місця в системі суспільних відносин; посилений інтерес до навколишнього світу; виникнення інтересу до власної особистості; формування самооцінки; велике значення колективу у формуванні особистості.

Реалізацію наступності національно-патріотичного виховання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі розглядаємо як наступність між змістом Базового компоненту дошкільної освіти і Державним стандартом початкової загальної освіти. При цьому на проміжному етапі формується готовність дитини до навчання в школі.

Вперше, як і Державний стандарт початкової освіти, Базовий компонент визначає зміст і структуру дошкільної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, які подано в змісті Базового компонента дошкільної освіти.

Базовий компонент дошкільної освіти складається з освітніх ліній, а Державний стандарт початкової загальної освіти – з освітніх галузей. Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх дошкільних навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форм власності. Інваріантну складову змісту дошкільної освіти систематизовано так само, як й інші державні стандарти за освітніми змістовими лініями: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму, особистіснозорієнтований підхід та забезпечує неперервність змісту освітніх ліній дошкільної і початкової ланок освіти.

Інваріантну складову змісту Державного стандарту початкової загальної освіти систематизовано за освітніми галузями: «Мови і літератури», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Здоров'я і фізична культура», «Технології» та «Мистецтво». Виключення з інваріантної складової будь-якої з освітніх ліній та освіт-

ніх галузей порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі.

Варіативна частина Базового компоненту дошкільної освіти передбачає такі освітні лінії: «Іноземна мова», «Комп'ютерна грамота», «Хореографія», «Шахи» та ін. Варіативна складова змісту дошкільної освіти так само, як і варіативна складова Базового навчального плану, визначається загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних освітніх запитів учнів та (або) побажань батьків або осіб, які їх замінюють.

Національно-патріотичне виховання дошкільників та дітей початкової школи на даний час є нагальною потребою держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, які своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагнуть досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності. Суспільство зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі.

Таблиця 1

**Завдання національно-патріотичного виховання
за Базовим компонентом дошкільної освіти
та Державним стандартом початкової загальної освіти**

Національно-патріотичне виховання	
Базовий компонент дошкільної освіти	Державний стандарт початкової загальної освіти
<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ формувати в дошкільників інтерес до найближчого соціального, природного і культурного оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села, країни, традицій та звичаїв свого народу); ■ ознайомлювати з історією рідного міста; організовувати екскурсії рідними вулицями; відвідувати місцеві музеї та видатні місця; ■ виховувати любов і повагу до найрідніших людей (мами, тата, бабусь, дідусів, братів, сестер); ■ створювати альбоми «Моя родина», «Я українець», «Наша група», «Ми різні – ми разом»; ■ практикувати розглядання картинок, фотографій, перегляд відеофільмів про людські стосунки; ■ залучати дітей до народознавства – вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення з характерними ознаками побуту українців (житло, одяг, предмети побуту, народна іграшка), народних ремесел (гончарство, вишивка, килимарство, лозоплетіння тощо), символів (верба і калина, вінок, рушник) та ін.; ■ створювати в групі ДНЗ народознавчі куточки, за можливості – кімнати-музеї; ■ ознайомлення з літературними та художніми творами, що відображають різноманітність і красу природи України; ■ ознайомлювати з державною символікою України (прапор, герб, гімн), їх значенням і сутністю; надавати інформацію про людей, які прославили Україну, рідне місто (художників, композиторів, письменників, лікарів, спортсменів, патріотів України тощо), організувати з ними зустрічі; ■ залучати дітей до підготовки та відзначення свят народного календаря, пробуджувати в них любов до рідної землі, повагу до людей праці, інтерес до історії своєї країни; проводити спортивні ігри спільно з батьками, а саме: «Козацькі розваги», «Веселі старты» та ін. 	<p><i>Завдання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; ■ виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій; ■ звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову; ■ збагатити уявлення дітей про звичаї, побут українського народу, визначні події та постаті в історії України. ■ знати українські приказки, прислів'я, фразеологічні звороти, загадки, казки, пісні; ■ формувати в школярів патріотизм, свідоме бажання зробити свій внесок у становлення України як демократичної держави; ■ знати свій родовід, історію і традиції своєї школи, села, міста, країни; національну символіку і державні символи; основні права та обов'язки громадянина; ■ мати уявлення про Конституцію України, державний устрій, головні історичні події, традиції і звичаї українського народу, етнічний і демографічний склад населення; ■ мати уявлення про основні пам'ятки, заклади і визначних діячів культури України, рідного краю; ■ уміти показувати кордони України, її розташування на фізичних картах світу, півкуль та Європи і на глобусі; ■ мати уявлення про населення України, її територіальний поділ (на області), сільське і міське населення, залежність розташування міст і сіл від природних умов; ■ ознайомити дітей із традиційними народними ремеслами в Україні, вчити виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки та ін.

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку та учнів початкової школи має інтегруватися зі змістом освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти та освітніми галузями Державного стандарту початкової загальної освіти, реалізувати виконання наступних завдань, поданих у табл. 1.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що процес національно-патріотичного виховання відбувається поступово, починаючи з дошкільного віку і продовжуючись вже більш фундаментально і систематично в початковій школі. Національно-патріотичне виховання відбувається в процесі вивчення всіх змістових ліній і освітніх галузей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Вибрані психологічні праці: в 2-х т. / Б.Г. Ананьев. – М. : Педагогіка, 1980. – Т.1. – 230 с.
2. Баллер Э.А. Преемственность в развитии культуры / Э.А. Баллер. – М. : Наука, 1969. – 294 с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 209 с.
4. Ганелін Ш.І. Наступність навчально-виховної роботи / Ш.І. Ганелін, А.К. Бушля. – М. : Педагогіка, 1955. – 215 с.
5. Ганелин Ж.И. Дидактический принцип сознательности / Ж.И. Ганелин. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 224 с.
6. Давидов В.В. Розвивальна освіта: теоретичні підстави спадкоємності дошкільної і початкової шкільної освіти / В.В. Давидова, В.Т. Кудрявцев // Зап. психол. – 1997. – № 1. – С. 3–18.
7. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
8. Коваленко О. Проблеми наступності дошкільної і початкової освіти. Теоретико-методологічний аспект / О. Коваленко // Початкова освіта. Методичний порадник № 12. – 2011. – № 48(624). – С. 3–6.
9. Колесникова В.Ф. Психологія наступності : словник-довідник / В.Ф. Колесникова. – К. : Наук. світ, 2000. – 82 с.
10. Кудрявцев Т.В. Психологія технічного мислення: Процес і способи вирішення технічних завдань / Т.В. Кудрявцев – М. : Педагогіка, 1975. – 321 с.
11. Лубенец Н.Д. Дошкольное воспитание и начальная школа / Н.Д. Лубенец // Рус. шк. – 1913. – № 11. – С. 1–16.
12. Лубенец Т.Г. Детские очаги / Т.Г. Лубенец – Киев : [б. и.], 1911. – 13 с.
13. Львів М.Р. Методика викладання російської мови в початкових класах: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / М.Р. Львів, В.Г. Горецький, О.В. Сосновська. – М. : Академія, 2002. – 462 с.
14. Люблінська А.А. Дитяча психологія / А.А. Люблінська. – М. : Просвещение, 1971. – 409 с.
15. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7. – С. 4–9.
16. Онишків З.М. Наступність у навчально-виховній роботі з дошкільниками і молодшими школярами в умовах комплексу «дошкільний навчальний заклад – початкова школа» / З.М. Онишків // Гірська школа. – № 1. – С. 25–27.
17. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – 590 с.
18. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.